

УДК 373.3.091

Сучасні методи мотивації навчальної діяльності учнів початкової школи

Ж. Трубійчук,

учителька початкових класів,

спеціалістка вищої категорії,

старша вчителька,

ліцей № 17 м. Житомира

Житомирської міської ради Житомирської області

e-mail: zhanna772@ukr.net

Анотація. У статті розглядаються сучасні методи мотивації учнів початкової школи. Визначено сутність мотивації навчальної діяльності та основні чинники, що впливають на мотивацію дітей. Показано особливості внутрішньої та зовнішньої мотивації, а також шляхи формування позитивної навчальної мотивації у молодших школярів. На основі власного педагогічного досвіду проаналізовано практичні методи стимулювання навчальної активності учнів та організації навчальної діяльності, що сприяє розвитку пізнавального інтересу. Матеріали можуть бути корисними для вчителів початкових класів та батьків, які прагнуть підтримати внутрішню мотивацію дітей та створити сприятливі умови для навчання.

Ключові слова: мотивація навчання, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, учні початкової школи, навчальна діяльність, пізнавальний інтерес, педагогічні методи, НУШ, практичний досвід.

Мотивація учнів початкової ланки є однією з ключових умов ефективного навчання та формування позитивного ставлення до шкільної діяльності. У сучасній освіті, особливо в умовах Нової української школи (НУШ), велике значення має розвиток внутрішньої мотивації дітей, здатності проявляти ініціативу та самостійно прагнути досягти навчальних результатів. Проблема втрати інтересу до навчання, зниження активності та бажання виконувати завдання часто проявляється саме у молодших школярів, коли зовнішні стимули (похвала батьків та вчителів) перестають бути достатньо ефективними.

Дослідження педагогів свідчать, що поєднання внутрішніх і зовнішніх мотиваторів, використання інтерактивних методів та створення сприятливого психологічного середовища в класі дозволяє підтримати та розвинути навчальну активність учнів. Метою даної роботи є аналіз сучасних методів мотивації учнів початкових класів та представлення практичного досвіду автора щодо стимулювання їх пізнавальної діяльності та інтересу до навчання.

Мотивація навчальної діяльності – це складна система мотивів, яка спонукає учня досягати поставлених цілей. Вона включає внутрішню потребу до навчання, прагнення досягти успіху та отримати задоволення від пізнання нового. Важливо формувати внутрішню мотивацію, яка проявляється через

бажання зрозуміти «навіщо» та «чому» відбуваються певні процеси, а також через прагнення виконувати завдання та долати труднощі. Учень, який мотивований внутрішньо, ставить собі запитання «чому?» та «навіщо?», прагне досягти успіху і активно включається у навчальний процес.

Зовнішні чинники також відіграють важливу роль. Похвала, заохочення, нагороди, демонстрація успіхів класу допомагають підтримувати мотивацію дітей на певному рівні. Власний досвід роботи з учнями показує, що найбільший ефект досягається тоді, коли зовнішні стимули поєднуються з розвитком внутрішньої мотивації. Наприклад, система «малих перемог», коли учні бачать результати своєї праці вже під час уроку і отримують схвальні відгуки від учителя та однокласників, стимулює подальшу активність та бажання брати участь у навчанні [1: 256].

Діяльнісний підхід (ігрова, дослідницька діяльності, метод проєктів, кейс-технології), формувальне оцінювання, емоційне ставлення – фактори, які мотивують учнів до навчання.

Для формування позитивної мотивації до навчальної діяльності слід використовувати різні методи, засоби та прийоми стимулювання, як-от:

- гейміфікація;
- використання візуальних матеріалів;
- психологічний аспект;
- проєктна діяльність;
- різноманітні платформи та інструменти;
- LEGO-конструктор;
- STEM-освіта;
- рефлексія;
- позашкільна діяльність;
- залучення батьків.

Використання ігрових елементів у навчанні дозволяє дітям активно включатися в процес, засвоювати матеріал із задоволенням і розвивати важливі компетентності. Інтеграція ігрових підходів допомагає підвищити зацікавленість учнів, стимулює їхню внутрішню мотивацію та сприяє розвитку соціальних, когнітивних і творчих навичок [5: 167].

Важливою складовою мотивації є застосування візуальних матеріалів: таблиць успіху, наклейок, значків за досягнення. Учні можуть відслідковувати власний прогрес, бачити результати своїх зусиль та прагнути до нових досягнень.

Психологічний аспект також має важливе значення. Діти у молодшому шкільному віці можуть переживати соціальні страхи: боятися невдачі, не відповідати очікуванням учителя або однокласників. У такому випадку ефективним є індивідуальний підхід, емоційна підтримка, спільна робота з учнями у невеликих групах, де вони можуть проявити себе без страху осуду. Діти, які відчувають підтримку, частіше проявляють активність, ставлять запитання, самостійно виконують завдання та охоче беруть участь у дискусіях.

Для створення позитивного настрою і емоційного перезавантаження можна проводити танцювальні перерви. Під час таких перерв діти створюють кола обіймів із однокласниками. Це дозволяє їм відчути тепло та підтримку одне одного, розвивати дружні стосунки, відкритість і довіру, а також формує позитивне ставлення до школи. Через такі фізичні та емоційні активності учні відчують енергію, радість та взаємопідтримку, що сприяє більш ефективному навчанню на уроках.

Також дієвою формою є проєктна діяльність у малих групах, яка розвиває навички співпраці та відповідальності. Під час проєкту «Моя домашня тваринка» учні досліджували особливості домашніх улюбленців, створювали постери та презентували результати однокласникам. Такі завдання допомагають дітям відчути власну значущість, гордість за виконану роботу та бажання продовжувати навчання.

Доцільно проводити тематичні дні та мініпроєкти, наприклад, «Дитина тижня», коли обрана дитина стає центром уваги протягом певного періоду. Учні знайомляться з її родиною, захопленнями, готують для неї компліменти та маленькі сюрпризи. Це сприяє розвитку емпатії, вміння слухати, висловлювати власні думки та оцінювати досягнення інших. Діти вчаться проявляти турботу та повагу, а також бачити унікальні якості кожного члена класу [4: 198].

Значно підвищує мотивацію використання різних платформ та інструментів. Наприклад, Kahoot! дає змогу організовувати інтерактивні вікторини, де діти змагаються у дружньому колективі, отримують миттєвий зворотний зв'язок і маленькі винагороди. Такі ігри роблять навчання динамічним, допомагають учням відчути власний успіх і підвищують зацікавленість у навчальному матеріалі.

Також охоче діти виконують інтерактивні завдання програми Edugames від мультимедійного видавництва «Розумники». Ці вправи мають ігрову форму, сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвивають увагу, мотивують дітей до навчання.

Використання Scratch для створення інтерактивних проєктів дає змогу учням відчути себе творцями, розвивати алгоритмічне мислення та здатність до самостійного планування дій.

Мотивація учнів є однією з ключових складових успішного навчання у початковій школі. Діти найактивніше включаються в навчальний процес тоді, коли заняття поєднують пізнання, гру та творче самовираження. Саме тому одним із найбільш ефективних інструментів мотивації для учнів став LEGO-конструктор, який дозволяє перетворити звичайний урок на захопливу практичну діяльність, де знання засвоюються через дію та експеримент.

Використання LEGO-конструктора на уроках стимулює внутрішню мотивацію дітей, адже вони відчують радість від власних досягнень. Кожна побудована модель або виконане завдання дає учням відчуття успіху та задоволення, що так само спонукає їх до подальшого навчання і досліджень. При цьому діти не лише отримують знання, а й розвивають важливі навички: критичне мислення, просторову уяву, дрібну моторику, концентрацію та здатність до самостійного вирішення проблем [6: 145].

Особливість роботи з LEGO полягає у тому, що діти отримують можливість активно проявляти ініціативу, будувати власні проєкти та самостійно приймати рішення щодо способу їх реалізації. Це створює умови для формування внутрішньої мотивації, коли діти самі зацікавлені у процесі навчання, а не виконують завдання лише через зовнішній контроль.

Крім того, LEGO-конструювання сприяє розвитку соціальних навичок: під час роботи в парах або групах діти вчаться домовлятися, слухати одне одного, підтримувати товаришів і поважати чужі ідеї.

LEGO-конструктор дозволяє організовувати діяльність у різних форматах: індивідуально, в парах або в малих групах. Це дає змогу враховувати особливості кожного учня, його рівень підготовки та інтереси.

LEGO-конструктор є універсальним інструментом для розвитку різних компетентностей учнів. Завдяки йому можна інтегрувати навчальні предмети: математику, українську мову, «Я досліджую світ», образотворче мистецтво та розвиток логіки, створюючи цілісну систему навчання, де мотивація дітей зростає природним шляхом. Діти із задоволенням виконують завдання, працюють у команді, розвивають комунікативні навички та емоційний інтелект, що особливо важливо для формування стійкого позитивного ставлення до школи і навчання загалом.

Таким чином, LEGO-конструктор стає не просто навчальним матеріалом, а потужним інструментом мотивації, який дозволяє поєднати гру, творчість і навчання, активізує пізнавальну діяльність, формує внутрішню мотивацію та сприяє розвитку ключових компетентностей учнів.

Найбільшу мотивацію та зацікавленість у дітей викликають уроки, де вони можуть активно діяти, досліджувати і створювати щось власними руками. Саме цьому сприяє STEM-освіта у початковій школі. Цей підхід дозволяє інтегрувати науку, технології, інженерію та математику в єдину систему навчання, роблячи його практичним, цікавим та максимально наближеним до реального життя. Через активні експерименти та проєктну діяльність діти не лише засвоюють нові знання, а й розвивають критичне мислення, вчаться аналізувати проблеми та шукати нестандартні рішення.

Однією з головних переваг STEM-підходу є стимулювання природної цікавості дітей. Наприклад, під час роботи над простими інженерними моделями або експериментами з водою та повітрям учні не просто повторюють знання, а безпосередньо спостерігають причинно-наслідкові зв'язки та роблять власні відкриття. Такий досвід створює внутрішню мотивацію до навчання, адже кожна успішна спроба викликає почуття гордості та задоволення від власних досягнень.

STEM-освіта також сприяє розвитку критичного мислення. Учні вчаться задавати питання: «Чому це відбулося?», «Як можна покращити результат?» або «Що станеться, якщо змінити умови?». Через такі питання вони аналізують результати експериментів, роблять висновки та формують власні гіпотези. Цей процес значно відрізняється від традиційного навчання, де учні переважно запам'ятовують готову інформацію. Тут дитина є активним учасником процесу, а знання «живуть» у практичних діях.

Завдяки STEM-освіті діти молодшого шкільного віку не лише здобувають знання з різних предметів, а й формують комплекс навичок, необхідних для сучасного життя: критичне мислення, навички командної роботи, здатність вирішувати проблеми та приймати обґрунтовані рішення. Такий підхід робить навчання осмисленим і мотивуючим, а самі учні відчують радість відкриття та гордість за свої досягнення.

У перспективі впровадження STEM у початковій школі формує у дітей інтерес до науки та техніки, розвиває їхню допитливість і бажання вчитися протягом всього життя.

Одним із найважливіших інструментів мотивації у початковій школі є рефлексія, яка допомагає учням активно залучатися до навчання, аналізувати власні дії та прагнути до самовдосконалення. Вона дозволяє дітям усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, помічати зв'язок між новими знаннями та власним досвідом, а також формувати цілі для майбутньої діяльності.

Завдяки рефлексії навчальний процес стає більш осмисленим, цікавим і значущим, а учні розвивають критичне мислення, самостійність та внутрішню мотивацію.

У роботі з учнями НУШ регулярне використання рефлексії дозволяє дітям краще розуміти матеріал та активніше включатися в процес навчання.

Рефлексія сприяє усвідомленню власних досягнень та завдань, над якими ще потрібно працювати, стимулює бажання вдосконалюватися та підтримує внутрішню мотивацію. Вона допомагає пов'язати нову інформацію з уже наявними знаннями, роблячи навчання більш цілісним та логічним. Діти розвивають критичне мислення, ставлячи запитання на кшталт «Як я навчаюся?» або «Навіщо мені це знання?» і самостійно шукаючи відповіді.

Використання ігрових та творчих форм рефлексії дозволяє учням висловлювати свої емоції та враження, роблячи процес навчання цікавим і приємним.

Крім того, рефлексія допомагає дітям формувати цілі та плани, спрямовані на подальші досягнення, що стимулює внутрішню мотивацію. Такі прийоми рефлексії, як «Рефлексивний екран» або «Незакінчене речення», дають можливість учням завершувати думки, як-от: «Сьогодні я навчився...», «Мені було цікаво...», «Я зрозумів, що...». «Кольорові долоньки» або смайлики дозволяють показати, як дитина почуває себе під час уроку або наскільки зрозуміла тема. «Дерево почуттів» або «Букет настрою» створює наочну карту емоцій, де учні розміщують «квітки» відповідного кольору, що відображають їхнє сприйняття матеріалу. «Острови» підходять для проєктної діяльності: на великому аркуші діти залишають свої коментарі чи враження на тематичних «островах», наприклад, «Радість», «Здивування», «Незадоволення». «Чарівний мішечок» спонукає дітей витягувати предмети, пов'язані з темою уроку, і пояснювати їхнє значення, що стимулює мовленнєву активність та творче мислення.

Регулярне використання рефлексії сприяє формуванню в учнів внутрішньої мотивації та впевненості у власних силах. Вона допомагає створити

комфортне середовище, де кожна дитина відчуває себе почутою, підтриманою та важливою.

Мотивація – це створення таких умов, за яких учні відчувають радість життя, із задоволенням ідуть до школи, усвідомлюють власну значущість і отримують підтримку від учителя та однокласників. Це не просто навчання заради оцінок, а формування внутрішньої потреби пізнавати нове, відкривати світ і досягати маленьких перемог щодня.

Досвід показує, що найбільше в пам'яті учнів залишаються не самі уроки, а події, що викликають яскраві емоції та переживання. Тому позашкільна діяльність відіграє суттєву роль у формуванні мотивації школярів. Це можуть бути екскурсії до музеїв, поїздки на природу або до зоопарку, участь у майстер-класах, шкільні свята чи навчальні проекти. Такі активності допомагають учням відчути радість навчання, спілкування та творчої діяльності. Вони стають для дітей особистим досвідом, який мотивує їх відкривати нове і розвиватися, а також допомагає формувати цінності дружби, співпраці та взаємопідтримки.

Залучення батьків до процесу навчання суттєво підсилює мотивацію дітей. Позитивні відгуки вдома, обговорення результатів проектів та підтримка дитячих ініціатив формують у дітей відчуття значущості їхніх дій і сприяють розвитку внутрішнього бажання навчатися. Спільна робота з батьками дозволяє врахувати індивідуальні особливості дітей та створити систему мотивації, яка підтримує навчальну активність не лише у школі, а й удома.

З метою моніторингу динаміки шкільної мотивації доцільно проводити бесіди та анкетування, спостереження за поведінкою дитини, аналізувати її навчальні досягнення (рис. 1).

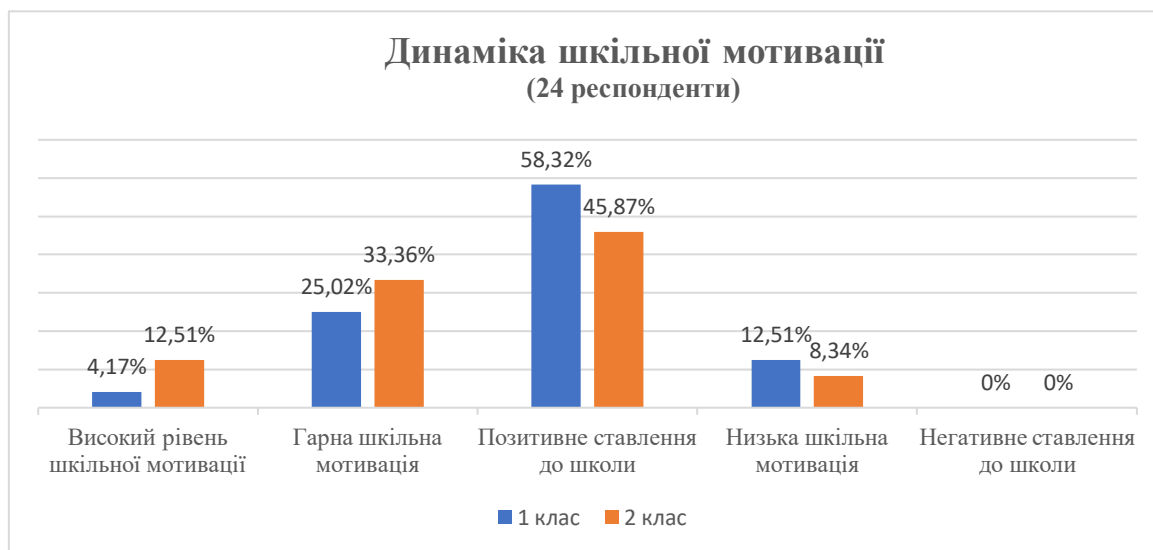


Рис. 1

Проаналізувавши відповіді учнів, можна зробити висновок, що у більшості дітей сформувався позитивне ставлення до школи, при цьому в учнів першого класу домінували зовнішні мотиви (оцінка, похвала, покарання), але поступово,

завдяки різним методам, засобам та прийомам стимулювання, мотивація стає більш внутрішньою (бажання знати, прагнення до знань).

Отже, сучасні методи мотивації учнів початкової ланки передбачають поєднання внутрішніх та зовнішніх стимулів, створення сприятливого психологічного середовища та застосування інтерактивних і проєктних методів навчання.

Ретельне планування уроків з урахуванням цих факторів, використання наочних матеріалів, ігор та індивідуальної підтримки дозволяє підтримувати високий рівень навчальної активності, розвивати пізнавальний інтерес та формувати внутрішню мотивацію у молодших школярів, що є запорукою успішного навчання та позитивного ставлення до шкільного життя.

Сучасні методи мотивації учнів початкової школи, застосовані у контексті Нової української школи, демонструють високу ефективність у розвитку пізнавальної активності, внутрішньої мотивації та соціальних компетентностей дітей.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. 2019.
2. Бондаренко І. В. Мотивація навчальної діяльності молодших школярів: теорія і практика. Київ : Освіта, 2021. 256 с.
3. Гринько Л. П. Інноваційні методи навчання в початковій школі НУШ. Харків : Вид-во ХНПУ, 2020. 184 с.
4. Дубина О. М. Сучасні педагогічні технології та мотивація учнів початкової школи. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 212 с.
5. Ковальчук Т. В. Інтерактивні методи навчання у початковій школі. Київ : Педагогічна думка, 2021. 198 с.
6. Мельник С. І. STEM-освіта у початковій школі: практичні підходи. Чернівці : ЧНУ, 2023. 167 с.
7. Павленко Н. О. Рефлексія як інструмент мотивації у початковій школі НУШ. Київ : Шкільний світ, 2020. 145 с.
8. Шевченко Л. Г. Ігрові та проєктні методи навчання молодших школярів. Дніпро : ДНУ, 2022. 203 с.